

تبیین ساختار شناسایی و اولویت‌دهی مشاغل سبز در حوزه کشاورزی و مرتع: یک مطالعه گرندد تئوری

لادن رضی کردمحله^۱ و مریم لاریجانی^۲

۱- دکتری آموزش محیط زیست، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، (نویسنده مسوول: doerazi@gmail.com)

۲- استادیار گروه آموزش محیط زیست، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۹۶/۶/۲۳

تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۲/۱۹

چکیده

شناسایی و توسعه مشاغل سبز در حوزه کشاورزی و مرتع می‌تواند اقتصاد روستایی و محیط زیست را احیا کند. مشاغل سبز به‌عنوان راهکار اصلی برای حل بحران‌های جهان در اقتصاد و محیط زیست کنونی و حرکت به‌سوی اقتصاد پایدارتر و جامعه‌ای که محیط زیست نسل‌های کنونی و آینده را حفظ می‌کند مورد توجه سیاست‌گذاران قرار گرفته است. در این راستا، این مطالعه درصدد است با رویکرد تفسیرگرایانه و با استفاده از رهیافت چندعلتی، به مطالعه شناسایی و درجه‌بندی مشاغل سبز در حوزه کشاورزی و مرتع بپردازد. روش مطالعه کیفی و در چارچوب نظریه‌پردازی داده‌بنیاد-گرندد تئوری است. با توجه به ماهیت میان‌رشته‌ای موضوع، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، در سال ۱۳۹۵ با ۵۰ خبره محیط زیست در سازمان حفاظت محیط زیست، شهرداری، اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری، ادارات جهاد کشاورزی و سازمان‌های مردم‌نهاد در مباحث مربوط به چگونگی اثر ارزش بر کنش، صورت گرفته است. نمونه، به‌صورت هدفمند و همراه با روش گلوله برفی انتخاب شده و مصاحبه‌ها تا حد اشباع نظری انجام شد. یافته‌های به‌دست‌آمده از تحلیل داده‌ها در این سه مرحله نشان می‌دهد که هم‌افزایی ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیط زیست می‌تواند منجر به شغل سبز شوند. شغل سبز، از عوامل زمینه‌ای و ساختاری تأثیر می‌پذیرد.

واژه‌های کلیدی: گرندد تئوری، شغل سبز، کشاورزی و مرتع

مقدمه

محققان سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد در بررسی ضرورت مشاغل سبز برای حوزه کشاورزی اعلام می‌دارند، تأمین غذا چالش اساسی در دهه پیش‌رو می‌باشد. انتظار می‌رود تقاضا برای غذا تا سال ۲۰۵۰ به میزان ۷۰ درصد افزایش یابد. این افزایش تقاضا به‌خاطر افزایش جمعیت و افزایش رقابت برای کسب منابع و محصولات غذایی است. تأثیر این افزایش، کم‌شدن کیفیت خاک، کاهش در دسترس بودن آب آشامیدنی و وابستگی به منابع فسیلی برای مکانیزه‌ساختن سمپاشی زمین‌های زراعی است که این نشان‌دهنده نیاز به استفاده از روش‌های جدید در حوزه کشاورزی است که یکی از مهم‌ترین راهکارها، شغل سبز می‌باشد (۱۳).

در سال ۲۰۵۰ بخش کشاورزی باید قادر باشد تا غذای ۹ میلیارد نفر را در کل جهان تأمین کند. شواهد حاکی از آن است که حرکت به سمت کشاورزی سبز می‌تواند ضمن برطرف نمودن نیاز غذایی مردم از سرعت مهاجرت روستاییان به شهرها بکاهد و باعث بهبود منابع آبی و زمین و اثرات کشاورزی بر تغییرات آب و هوایی گردد. در این راستا، برنامه محیط زیست ملل متحد (یونپ) شناسایی و توسعه مشاغل سبز در این حوزه را فرصت بسیار مناسبی برای تحقق اهداف محیط زیستی مطرح شده می‌داند (۲۲).

در ادامه تحقیقات، یونپ با همکاری سازمان بین‌المللی کار اعلام می‌دارد، مشاغل سبز راه‌حل مناسب برای پایداری کربن، مدیریت منابع طبیعی، کاهش تولید پسماند، ارائه خدمات محیطی، تعدیل، انطباق تغییرات اقلیمی و در نهایت استقرار یک سیستم تولیدی پایدار است که برای توسعه این

سیستم‌های تولیدی پایدار نیاز به سرمایه‌گذاری است. هیچ یک از تجربیات کشاورزی صنعتی و سنتی در بلندمدت روش‌های پایداری نیستند. پیاده‌سازی روش‌های کشاورزی سبز (شامل کشاورزی ارگانیک و اکولوژیکی) باعث ایجاد کشاورزی پایدار می‌شود که باعث ایجاد شغل‌های جدید و بهره‌ور در تمام سیستم غذایی می‌گردد (۹).

سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، به دلیل افزایش پیوسته تقاضا برای مواد غذایی و دیگر محصولات کشاورزی، می‌تواند موجب رشد تولید و اشتغال در این بخش گردد. افزون بر آن، ارتباط پیشین و پسین این بخش با دیگر بخش‌ها به رشد تولید و اشتغال در بخش‌های دیگر کمک می‌کند (۶).

شارما ضمن بررسی ضرورت‌های کشاورزی پایدار، بیان می‌کند امروزه مشاهده تأثیرات نامطلوب کشاورزی متداول در سطح جهان، نیاز فوری برای توسعه تکنیک‌های کشاورزی که از نظر محیطی، تولیدی اقتصادی اجتماعی پایدار باشند، را مورد تأکید قرار داده است. در این راستا، کشاورزی ارگانیک به‌عنوان یکی از مهم‌ترین سیستم‌های کشاورزی جایگزین، برای تولید مواد غذایی سالم بدون هرگونه مواد شیمیایی مورد توجه قرار گرفته است (۱۹).

به‌همین منظور، با توجه به نقش مهم کشاورزی در تأمین مواد غذایی و نقش مهم آن در اشتغال‌زایی و همچنین با توجه به پیامدهای عنوان‌شده برای توسعه کشاورزی متداول در سال‌های گذشته، ضرورت دارد در کشاورزی معمول تغییراتی جهت کاهش مصرف نهاده‌های شیمیایی و کاهش خسارات وارده شده به منابع طبیعی و محیط زیست و همچنین بهبود کیفیت محصولات کشاورزی صورت گیرد (۱۱).

پاپزن و شیرینی مطالعه‌ای در سال ۱۳۹۱ از کشاورزان ارگانیک کار شهرستان دره شهر استان ایلام به روش کیفی و با هدف کلی بررسی موانع و مشکلات توسعه کشاورزی ارگانیک انجام دادند. یافته‌های تحقیق نشان داد که از دیدگاه کشاورزان مورد مطالعه موانع و مشکلاتی مانند: مسائل زیرساختی، مسائل اقتصادی، ضعف دانش و آگاهی کشاورزان، مسائل فنی و مدیریتی، مسائل حمایتی و موانع انگیزشی و نگرشی در راه توسعه کشاورزی ارگانیک وجود دارد (۱۵). همچنین یعقوبی و جوادی در سال ۱۳۹۳ مشکلات و موانع تولید محصولات ارگانیک و عوامل مؤثر بر آن از دیدگاه کارشناسان جهاد کشاورزی استان زنجان از طریق تحقیق میدانی و با ابزار پرسشنامه مورد بررسی قرار داده و یافته‌های این تحقیق نشان داد مهم‌ترین موانع تولید محصولات ارگانیک به ترتیب اهمیت شامل بالابودن هزینه تولید محصولات ارگانیک، نبود دانش کافی در زمینه تولید محصولات ارگانیک در بین کشاورزان، نبود بازارهای مشخص برای فروش محصولات ارگانیک در استان و عدم اطلاع‌رسانی و تبلیغ مؤثر در زمینه تولید و مصرف محصولات ارگانیک بودند (۲۴).

مردانشاهی در سال ۱۳۹۶ با انجام تحقیق درباره نیاز آموزشی ۹۸ باغدار شهرستان ساری، با ابزار پرسشنامه مبتنی بر الگوی نیازسنجی بیان می‌دارد موضوعاتی نظیر آشنایی با اصول انتخاب رقم مرکبات، روش‌های تأمین مالی، قابلیت‌های کسب و کارهای اینترنتی، عناصر غذایی خاک، اصول مبارزه بیولوژیک، اصول کشت ارگانیک، قوانین و مقررات تجارت و کسب و کار و مقررات بیمه‌ای، در بالاترین اولویت قرار گرفتند (۱۲).

نتایج حاصل از تحقیق اشراقی سامانی و همکاران در سال ۱۳۹۵ با هدف شناسایی چالش‌های کارآفرینی روستایی در استان ایلام نشان می‌دهد موانع اقتصادی به عنوان عامل اول بیشترین سهم و موانع فرهنگی دومین عامل تأثیرگذار بر کارآفرینی روستایی است (۴).

در تحقیقات متعدد دیگری اعلام شده است که حضور کارشناسان، تکنسین‌ها و مدیران آگاه نقش مؤثری در دستیابی به توسعه پایدار کشاورزی و کشاورزی ارگانیک دارد که این نشان‌دهنده تأثیر مثبت این مشاغل در هدایت کشاورزان به سمت توسعه پایدار و رعایت ملاحظات محیط زیستی می‌باشد.

پورسعید و همکاران در سال ۱۳۹۲ مطالعه توصیفی-همبستگی بر روی کارشناسان شاغل در وزارت جهاد کشاورزی انجام دادند و یافته‌ها نشان می‌دهند که کارشناسان پیرامون مقوله‌های عام، دارای دانش بالاتری نسبت به مقوله‌های خاص و تخصصی‌تر هستند. این می‌تواند زمینه‌ای برای برنامه‌ریزی‌های آموزشی هرچه بهتر دست‌اندرکاران این موضوع باشد. با توجه به یافته‌های بررسی همبستگی، دوره‌های آموزشی ضمن خدمت سبب افزایش سطح دانش کارشناسان نسبت به کشاورزی ارگانیک می‌شود و این نیز در امر برنامه‌ریزی‌های آموزشی بایستی لحاظ گردد (۱۷).

در مجموع، با توجه به ویژگی ساختار بخش کشاورزی و نقش آن در توسعه اقتصاد ایران، حرکت به سوی کشاورزی ارگانیک و حمایت از این سیستم کشاورزی نه تنها تواند سبب حفظ منابع طبیعی و محیط زیست شود، بلکه با توجه به بیکاری و مهاجرت و با محدودیت ورود به بازارهای محصولات کشاورزی با استاندارد کشورهای صنعتی تولیدات با روش می‌تواند تحولی را در بخش کشاورزی کشور به وجود آورد. علاوه بر این، کشاورزی ارگانیک می‌تواند یکی از راهکارها اشتغال‌زایی نیز باشد، زیرا این شیوه کاربردی بوده و فرایند سرمایه‌گذاری آن بسیار کم است (۱۱).

یکی از راهکارهای اساسی جهت دستیابی به کشاورزی پایدار، مشاغل سبز است. سازمان بین‌المللی کار و برنامه محیط زیست سازمان ملل در گزارش مشترک در سال ۲۰۰۸ مشاغل سبز در بخش کشاورزی را مشاغلی عنوان می‌کند که اقدامات آنها منجر به حفاظت خاک، افزایش بهره‌وری آب، کشاورزی ارگانیک و افزایش بهره‌وری اقتصادی محصولات کشاورزی شوند (۲۲). بر اساس گزارش اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۴، مشاغل سبز در بخش کشاورزی از طریق افزایش کیفیت محصولات، کشاورزی ارگانیک، مدیریت زمین، کشاورزی سبز، اکوتوریسم، خدمات سبز، تولید سبز در مناطق روستایی ایجاد می‌شود. حرکت به سمت مشاغل سبز در کشاورزی، ۱۲ درصد از انتشار گازهای گلخانه‌ای در اتحادیه اروپا کاسته است (۵).

علی‌رغم اینکه مطالعات زیادی در خصوص توسعه پایدار در کشاورزی توسط نهادهای بین‌المللی انجام گرفته است، اما درباره در ارتباط با موضوع مشاغل سبز در حوزه کشاورزی و مباحث نظیر آن، انتشارات کمی وجود دارد، مطالعات کمی موجود می‌باشد (۹).

نمس در سال ۲۰۰۹ طی گزارش تهیه‌شده برای سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد اعلام می‌دارد، روش‌های کشاورزی سبز از نظر اقتصادی سودآورتر از سایر انواع روش‌های کشاورزی می‌باشد، علی‌رغم کاهش اولیه درآمد، در نهایت کاهش هزینه مواد اولیه ورودی، افزایش محصول کلی مزرعه و قیمت‌های بالاتر بازار محصولات ارگانیک، همگی باعث بیشتر شدن سود در این حوزه می‌گردند (۱۴).

در گزارش برنامه محیط زیست ملل متحد و سازمان بین‌المللی کار در سال ۲۰۱۰، فرصت‌های شغلی که برای ایجاد مشاغل سبز در بخش کشاورزی پیشنهاد می‌دهند، شامل: مدیریت زمین‌های کشاورزی، کاهش مواد ورودی مضر برای کشاورزی، مدیریت سیستم‌های نگهداری، ارائه خدمات محیطی، مدیریت مرتع و مزرعه با هدف کاهش تغییرات اقلیمی، کشاورزی سبز، کشاورزی شهری و کاهش پسماند کشاورزی است (۱۶).

در مطالعات متعددی که در کشور انجام شده است عواملی چون هزینه بالای محصولات ارگانیک، عدم آگاهی و اطلاعات و نداشتن مهارت‌های فنی از سوی کشاورزان، به عنوان موانع اصلی برای دستیابی به توسعه پایدار در کشاورزی و کشاورزی ارگانیک معرفی گردیده است. در این ارتباط

کدگذاری اطلاعات مهم با کد، رنگ، سمبل و ... کدگذاری اسناد متنی، ارائه مدل‌های متناسب با پژوهش پس از کدگذاری سندهای تحقیقاتی، بازیابی بخش‌های کد شده، مصورسازی و تست تئوری‌ها و گزارش‌گیری و استخراج نتایج بررسی داده‌ها و ... می‌باشد که در این تحقیق نیز از آنها بهره گرفته شد (۷).

با توجه به اینکه هدف از بررسی روایی، دقت و استحکام تحقیق کیفی آن است که اطمینان حاصل شود که مطالعه دقیقاً بیانگر تجربیات مشارکت‌کنندگان در تحقیق باشد در پژوهش حاضر، جهت اعتبارسنجی از روش‌های زیر استفاده شده است (۲):

۱- تحلیل مقایسه‌ای مستمر همزمان مورد استفاده قرار گرفت. همزمان با انجام مصاحبه و بدست آوردن داده‌های جدید، تحلیل آنها در نرم‌افزار انجام و با یکدیگر مقایسه گردیدند.

۲- بازنگری ناظرین و مرور دست‌نوشته‌ها توسط مشارکت‌کنندگان بدین صورت انجام پذیرفت که مصاحبه‌ها را پس از انتقال کلمه به کلمه و کدگذاری اولیه، برای حصول اطمینان از اینکه افکار مشارکت‌کنندگان درست درک شده، به چند نفر از آنان بازگردانده شد تا نقطه نظرات خود را اظهار نمایند.

۳- مدارکی از داده‌ها (داده‌های خام، نتایج آنالیز و پیش‌نویس‌های گزارش نهایی) جمع آوری و به منظور تثبیت قابلیت تأیید و قابلیت اعتماد در اختیار متخصصین که در پژوهش شرکت نداشتند، قرار گرفت.

در ادامه تحقیق بر اساس شاخص‌های بدست آمده، پرسشنامه بسته پاسخ طراحی گردید که در آن، کلیه مؤلفه‌ها و شاخص‌های مشاغل سبز مد نظر قرار گرفت. پرسشنامه مذکور به صورت ترکیبی، بسته‌پاسخ با طیف لیکرت ۵ درجه‌ای همیشه (کاملاً)، غالباً، گاهی اوقات، به ندرت، هرگز و باز برای تشریح چگونگی فرایند در سه بخش طراحی گردید. در بخش اول در ابتدای پرسشنامه برای آشنایی پاسخ‌دهندگان توضیحاتی از اصطلاحات و واژگان ارائه گردید. سپس در بخش دوم، مشخصات عمومی پاسخ‌دهندگان از آنها سوال شد. در بخش سوم، سوالات مطابق مؤلفه‌ها و شاخص‌های حاصل از گزند تئوری طراحی گردید.

روش‌های مختلفی به منظور تعیین روایی ابزار پرسشنامه استفاده می‌شود. معمولاً در طراحی پرسشنامه، در ابتدا، جهت انطباق ظاهری و تعیین دامنه محتوایی پرسشنامه از روش روایی ظاهر و روایی محتوا استفاده می‌شود. در این مطالعه از آنجا که هدف، طراحی پرسشنامه اختصاصی برای محیط کار بود از روایی محتوا استفاده شد چرا که روایی محتوا اعتبار بیشتری نسبت به روایی ظاهری دارد. در این راستا، با مرور مطالعات گذشته دامنه محتوایی پرسشنامه "سبز بودن شغل" تعیین گردید (۸).

به منظور بررسی روایی محتوایی این پرسشنامه محقق ساخته، در این مطالعه از مدل لاوشی الگو برداری شد. از آنجا که ممکن بود برداشت‌های مختلفی از مقیاس قضواتی صورت گیرد ملاک قضاوت در این پرسشنامه به

شریف‌زاده با تحقیقی در سال ۱۳۹۳ در پی طرح مفهومی و کارکردی کشاورزی پایدار کارآفرینانه بسان راهبردی برای توسعه و تسهیل فرآیند کارآفرینی در بخش کشاورزی، علام می‌دارد آموزش و توسعه شبکه ترویج با همکاری تمام دینفعان جهت تحقق آن ضروری است (۱۸).

بر اساس مطالعات انجام شده در خصوص سنجش پایداری در استان آذربایجان شرقی، شهرستان جلفا در شرایط نیمه‌پایدار اقتصادی و اجتماعی (۲۰) و محروم در حوزه طراحی، باغی، دامپروری و مکانیزاسیون است (۱)، به همین دلیل محققان درصد ارزیابی پتانسیل مشاغل سبز حوزه کشاورزی و مرتع این منطقه برآمدند تا آن را به‌عنوان راهکاری برای حل مشکلات منطقه مورد بررسی قرار دهند.

روش تحقیق

این مطالعه یک تحقیق کیفی-کمی می‌باشد. ابتدا تعیین شاخص سبز مشاغل با استفاده از روش تحقیق کیفی گردید تئوری و ابزار مصاحبه تعیین شد و سپس بر اساس پرسشنامه طراحی شده مطابق با شاخص‌های به‌دست آمده، سبز بودن و درجه‌بندی سبز مشاغل حوزه کشاورزی و مرتع بررسی گردید. برای تعیین شاخص‌های سبز بودن مشاغل، ابتدا با روش نمونه‌گیری هدفمند با ۵۰ خبره محیط زیست در سازمان حفاظت محیط زیست، شهرداری، اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری، ادارات جهاد کشاورزی و سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در عرصه محیط زیست مصاحبه نیمه‌عمیق انجام گرفت. در مصاحبه، پس از گرفتن اطلاعات دموگرافیک، با استفاده از سؤال باز "هر چه از مشاغل سبز می‌دانید بیان کنید"، شروع شده است، این سؤال باز باعث شد کلیه اطلاعات فنی و تخصصی متخصصین راجع به موضوع ارائه گردد و سپس سئوالاتی درباره استانداردها و شاخص‌های سبز پرسیده شد. مصاحبه با سؤال "خبره بعدی که برای انجام مصاحبه پیشنهاد می‌کنید؟" به اتمام می‌رسد تا از طریق نمونه‌گیری گلوله برفی، کار ادامه یابد.

در گزند تئوری، داده‌ها در سه مرحله کدگذاری می‌شوند. در این سه مرحله کدگذاری (باز، محوری و گزینشی)، به تدریج از دل داده‌ها، مفاهیم، از دل مفاهیم، مقوله‌ها و از دل مقوله‌ها، نظریه بیرون می‌آید. برای تبیین تئوری زمینه‌ای، بهره‌وری سبز مشاغل به عنوان متغیر مرکزی در نظر گرفته شده و خط اصلی تحقیق با استفاده از یادآورها و دیاگرام‌ها حول آن تعریف و در نهایت شاخص‌های سبز منتج شده از آن، تدوین گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها از شروع تحقیق تا پایان به کمک نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۲۰۱۰ انجام شد (۲۱).

MAXQDA، یک نرم‌افزار حرفه‌ای برای تجزیه و تحلیل داده‌های ترکیبی و کیفی است. این نرم‌افزار به‌عنوان یک برنامه جهانی جهت آنالیز انواع داده‌های ساختاریافته مانند مصاحبه‌ها، رسانه‌ها، نظرسنجی، توییت‌ها و ... بکار می‌رود و از امکاناتی نظیر سازماندهی داده‌ها در گروه‌های مختلف، ارتباط داده‌ها با یکدیگر، به اشتراک‌گذاری و همچنین مقایسه نتایج بهره می‌برد. مهم‌ترین قابلیت‌های نرم‌افزار MAXQDA سازماندهی و دسته‌بندی داده‌ها،

کارشناسان ۶ گروه شغلی حوزه کشاورزی و مرتع در شهرستان جلفا استان آذربایجان شرقی نمونه‌گیری به روش سرشماری انجام شد و داده‌ها از تمام جامعه گردآوری شد بنابراین، اندازه نمونه برابر اندازه جامعه است.

جهت برآورد نتایج مربوط به سبز بودن و درجه آن در مشاغل حوزه کشاورزی و مرتع، از تجزیه و تحلیل‌های آماری آزمون کولموگروف- اسمیرنوف، t تک نمونه‌ای و آزمون فریدمن توسط نرم‌افزار آماری SPSS استفاده گردید.

نتایج و بحث

یافته‌های مرحله اول تحقیق

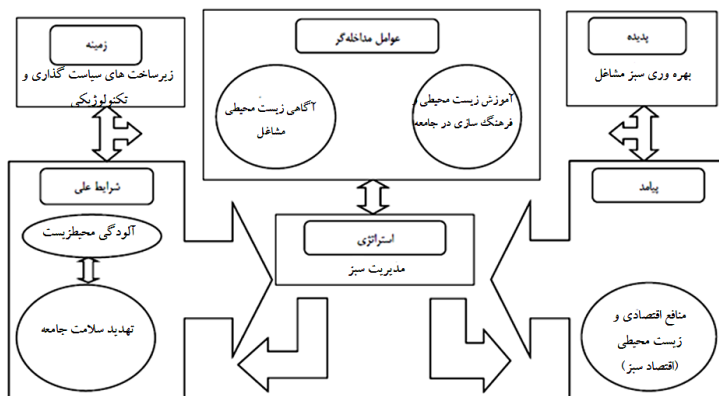
در یک پژوهش کیفی با استفاده از نظریه زمینه‌ای بعد از استخراج مقولات عمده و تعیین مقوله مرکزی در مرحله کدگذاری انتخابی نظریه زمینه‌ای با استفاده از مقولات عمده ارائه می‌گردد که در این پژوهش نیز با استفاده از تعقیب خط اصلی داستان در چارچوب یک مدل پارادایمی که در برگزیده شرایط، فرایندها، تعاملات و پیامد می‌باشد نسبت به ارائه نظریه زمینه‌ای اقدام شد. بر این اساس مقوله عمده شغل سبز است. آگاهی محیط زیستی، دستیابی به توسعه پایدار و سلامت جامعه با کمک مشاغل سبز که خود متأثر از مسایل اجتماعی، محیط زیستی، حقوقی، فرهنگی و اقتصادی هستند به‌عنوان شرایط علی بر پدیده مورد بحث اثرگذار می‌باشند. در این بین آموزش و توانمندسازی محیط زیستی و فرهنگ‌سازی سبز به‌عنوان شرایط مداخله‌گر در جهت ترغیب صاحبان مشاغل به ایجاد شغل سبز و سبزی‌سازی شغل عمل می‌نمایند که این شرایط سه بعدی در تعامل و کنش متقابل با هم موجب ایجاد مشاغل سبز و حل بحران محیط زیست و سلامت شده که پیامد آن رویکرد اکوسیستمی به منافع اقتصادی و سودآوری اقتصادی و اکولوژیکی است. بدین ترتیب همان‌طور که در شکل ۱ نمایش داده شد شرایط این مدل پارادایمی ارائه گردید.

صورت "کاملاً موافق" "موافق" "نظری ندارم" "مخالف" "کاملاً موافق" "مقیاس‌بندی شود. به نظر می‌رسد این مقیاس مطابق با راهنمایی‌های لیدی و اورمرود (۱۰) به‌دلیل برخورداری از طیف وسیع‌تر پاسخ‌ها و لحاظ کردن عبارت "نظری ندارم" روند پاسخ‌گویی را تسهیل نماید. از طرفی این مقیاس که از مقیاس لیکرت الگوبرداری شده است، توالی پاسخ‌گویی در آن مشهودتر است. همچنین در دستورالعمل ابتدای پرسشنامه از اعضا خواسته شد تا در مورد سوال‌های که نظر آنها "مخالف" یا "کاملاً موافق" است نظرات اصلاحی خود را ارائه نمایند و امکان افزودن جنبه‌ها و سوالات دیگر برای آنها فراهم شده بود. بنابراین، نظرات ۱۸ نفر از خبرگان، اساتید و پژوهشگران محیط زیست کشور در قالب پاسخ به گزینه‌های ۵ درجه‌ای لیکرت از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف اخذ گردید که با توجه به اینکه بیش از ۷۰ درصد از خبرگان به صحت و درستی سوالات بخش‌های مختلف پرسشنامه رای کاملاً موافق دادند سوالات مورد قبول قرار گرفت.

در این پژوهش به‌منظور تعیین پایایی پرسشنامه، از ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی سازگاری درونی استفاده شده است. با توجه به اینکه مقدار α کرونباخ برای تک‌تک سوالات تحقیق بیش از ۰/۷ بدست آمد، در نتیجه پایایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. همچنین، مقدار ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه برابر با ۰/۸۹ برآورد گردید.

به‌منظور برآورد تکرارپذیری از روش بازآزمایی و شاخص ICC استفاده گردید که مقدار این شاخص ۰/۹۹۶ ($p < ۰/۰۰۱$) بدست آمد که نشان‌دهنده تکرارپذیری بالای آن است.

مشاغل حوزه کشاورزی و مرتع به ۶ گروه شغلی، بنگاه معاملات زمین‌های کشاورزی، مدیر عملیاتی، مدیر مرتع و مزرعه، مساحی و نقشه‌برداری، ناظر عملکرد کارگران زراعی- باغی و ناظر کشاورزی طبقه‌بندی گردید و پرسشنامه بین صاحبان مشاغل مذکور پخش گردید و جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل گردید. جامعه آماری این بخش از تحقیق شامل

شکل ۱- الگوی پارادایمی مشاغل سبز برگرفته از نتایج روش تحقیق گرند تئوری
Figure 1. Paradigm Pattern of Green Jobs Based on Grounded Theory Method

۲- شغل‌های ذاتاً سبز با رویکرد آموزش و پژوهش در راستای ارتقای محیط زیست.

با توجه به عدم وجود طبقه‌بندی مناسب و کاربردی در خصوص مشاغل سبز، بر اساس نتایج حاصل از داده‌های تحقیق، مفاهیم و مقولات به صورت ذیل طبقه‌بندی شد.
 ۱- شغل‌های ذاتاً سبز با رویکرد اقتصاد سبز (کاهش تولید و انتشار کربن، کارآمدی انرژی) که مشاغل حوزه کشاورزی و مرتعداری در این گروه قرار می‌گیرند.

شکل ۲- مشاغل ذاتاً سبز برگرفته از نتایج روش تحقیق گرند تئوری
 Figure 2. Inherently green jobs derived from Grounded Theory Method

با توجه به مقدار سطح معنی‌داری که برای هر ۶ شغل بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرض نرمال بودن توزیع جوامع موردنظر رد نمی‌شود. بنابراین، می‌توان از آزمون‌های پارامتری جهت آزمون این متغیرها استفاده کرد (جدول ۱).

یافته‌های مرحله دوم تحقیق
 در این مرحله یافته‌های حاصل از جمع‌آوری پرسشنامه بشرح ذیل ارائه می‌گردد.
 جهت تشخیص آزمون‌های پارامتری یا ناپارامتری مناسب بایستی ابتدا نرمال بودن داده‌ها بررسی شود.

جدول ۱- بررسی نرمال بودن داده‌های تحقیق

Table 1. Normality Tests for research data

سطح معنی‌داری	آماره کلموگروف-اسمیرنوف	مشاغل گروه کشاورزی
۰/۲۰۰	۰/۲۵۳	بنگاه معاملات زمین‌های کشاورزی
۰/۲۰۰	۰/۲۶۹	مدیر عملیاتی
۰/۲۰۰	۰/۲۰۶	مدیر مرتع و مزرعه
۰/۰۹۹	۰/۳۰۰	مساحی و نقشه‌برداری
۰/۲۰۰	۰/۲۰۸	ناظر عملکرد کارگران زراعی- باغی
۰/۲۰۰	۰/۱۹۹	ناظر کشاورزی

بر $\mu = 3$ رد می‌شود. میانگین شغل‌های هر ۶ شغل از ۳ بیشتر است، بنابراین تمامی این مشاغل در سطح معنی‌داری ۵ درصد، به‌عنوان شغل سبز محسوب می‌شود.

جهت تشخیص سبز بودن از آزمون t استفاده شد. نتایج آزمون t جهت تشخیص سبز بودن هر ۶ شغل حوزه کشاورزی و مرتعداری در جدول ۲ ارائه شد. با توجه به سطوح معنی‌داری در جدول ۲ (از ۰/۰۵ کمتر است)، فرض صفر مبنی

جدول ۲- نتایج آزمون t جهت تشخیص سبز بودن مشاغل

گروه	میانگین	آماره t	سطح اطمینان
بنگاه معاملات زمین‌های کشاورزی	۳/۶۷۶۴	۱۵/۵۱۹	۰/۰۰۰
گروه مدیر عملیاتی	۴/۰۲۲۸	۶/۱۹۴	۰/۰۰۲
گروه مدیر مرتع و مزرعه	۳/۹۱۲۸	۳۱/۷۳۴	۰/۰۰۰
مساحی و نقشه‌برداری	۴/۰۰۷۷	۶/۵۲۵	۰/۰۰۱
ناظر عملکرد کارگران زراعی - باغی	۳/۹۹۲۲	۶/۱۵۰	۰/۰۰۲
ناظر کشاورزی	۴/۱۲۴۷	۷/۶۱۷	۰/۰۰۱

برای نشان دادن رابطه میان متغیرها از آزمون فریدمن استفاده شد. با استفاده از این آزمون می‌توان وجود و یا عدم وجود اختلاف بارز میان فراوانی‌های مشهود را بررسی نمود که نتایج آن در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳- نتیجه آزمون فریدمن جهت اولویت‌بندی متغیرهای تحقیق

تعداد	۶
آماره کای اسکوتر	۶/۱۹۶
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۸۸

جدول ۴- اولویت‌بندی گروه‌های مشاغل سبز

متغیر	میانگین رتبه
بنگاه معاملات زمین‌های کشاورزی	۱/۸۳
مدیر عملیاتی	۳/۵۸
مدیر مرتع و مزرعه	۴/۱۷
مساحی و نقشه‌برداری	۳/۵۸
ناظر عملکرد کارگران زراعی - باغی	۳/۸۳
ناظر کشاورزی	۴/۰۰

سبز کردن این مشاغل موجب افزایش تعداد شاغلین، ارتقای اشتغال پایدار و سرمایه‌گذاری سبز شده و مزایای بسیار اجتماعی، اقتصادی و محیطی در پی خواهد داشت (۵).

تحقیقات اتحادیه اروپا با همکاری چندین نهاد بین‌المللی حاکی از آن است که یارانه‌های کشاورزی باید در راستای حمایت بیشتر از اقدامات محیط زیستی در بخش کشاورزی هدایت شوند تا مشاغل سبز بیشتری ایجاد شود (۳).

طبق بررسی فدراسیون بین‌المللی جنبش کشاورزی ارگانیک در سال ۲۰۱۰ از داده‌های کشاورزی ارگانیک ۱۵۴ کشور، در مجموع ۳۵ میلیون هکتار کشاورزی تحت مدیریت ارگانیک قرار دارد و ۱/۴ میلیون تولیدکننده محصولات سالم و ۴۸۸ واحد دارای گواهینامه محصول سالم وجود داشت. با این حال، تنها ۰/۸۱ درصد از زمین‌های کشاورزی جهان به طور محیط زیستی مدیریت می‌شود، هدف این فدراسیون گسترش جهانی اصول کشاورزی ارگانیک با لحاظ مسائل زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی است (۱۶).

همانطور که نتایج این تحقیق نشان داد، اقتصاد سبز بایستی با حفظ سلامت عملکرد اکوسیستم‌ها، به ریشه‌کنی فقر و همچنین رشد پایدار اقتصادی، ارتقای شمول اجتماعی، بهبود رفاه بشری و ایجاد فرصت‌های اشتغال و کار مناسب برای همگان، کمک نماید. حرکت به سوی اقتصاد سبز و پایدار نیازمند تغییر ساختار تولید، توزیع، مصرف و یافتن

با توجه به میانگین رتبه‌ها در جدول ۴، اولویت‌بندی مشاغل سبز در گروه‌ها به ترتیب اهمیت در سبز بودن شامل: مدیر مرتع و مزرعه، ناظر کشاورزی، ناظر عملکرد کارگران زراعی - باغی، مدیر عملیاتی، مساحی و نقشه‌برداری و بنگاه معاملات زمین‌های کشاورزی می‌باشد.

نتایج این تحقیق با گزارش مرکز تحقیقات محیط زیست اتحادیه اروپا، در سال ۲۰۱۴ که ارتباط قوی بین اقتصاد و محیط زیست را نشان می‌دهد، تطبیق دارد و اعلام می‌دارد خط‌مشی‌ها و سیاست‌هایی که تضمین‌کننده حفظ محیط زیست می‌باشد نباید به‌عنوان اثری منفی روی اقتصاد پنداشته شوند. در واقع، این سیاست‌ها ممکن است منبعی برای مشاغل جدید و نوآوری باشند که به بهبود سلامت اقتصاد و وضع اجتماعی کمک می‌کند. مطابق گزارش کمیسیون اروپا، کالاها و خدمات سبز بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۱ بیش از ۵۰ درصد افزایش یافته است و بیش از ۱/۳ میلیون شغل ایجاد شد در نتیجه‌ی سیاست اتحادیه اروپا و سرمایه‌گذاری آن در راستای ایجاد مشاغل سبز در حوزه‌های انرژی‌های تجدیدپذیر، مدیریت جنگل‌ها، کشاورزی پایدار و حفاظت از خاک (برای جلوگیری و مقابله با بی‌ثباتی هیدرولوژیکی) به طور قابل‌توجهی تغییر کرده است. همچنین، بیش از ۱۴ میلیون شغل در اروپا مستقیماً به اکوسیستم‌ها و تنوع‌زیستی از جمله جنگلداری، کشاورزی و ماهیگیری وابسته است و

پایدار و مشاغل سبز باید در زمینه‌های ملی تعریف شوند به‌طوریکه روش‌ها و راه‌حل‌های خاص هر کشور قابل تعریف باشد. این روند می‌تواند باعث ترویج یک رویکرد بخشی به اقتصاد و شناخت همه بخش‌هایی شود که فرصت‌های سبز در آن‌ها وجود دارد.

جایگزین‌های ابتکاری توسعه است. در این تحول مهم، همکاری و مشارکت تمام گروه‌ها و نهادهای اجتماعی الزامی است. فرآیندهای اقتصاد سبز در کشورهای در حال توسعه می‌تواند فرصت‌های موفقی ایجاد کند که به ریشه‌کن کردن فقر و حل بحران‌های محیط زیستی کمک نماید. توسعه

منابع

1. Assadzadeh, A., H. Imani and M. Shali. 2015. Spatial inequalities associated with the development of agricultural sector in east azerbaijan province. *Space Economics and Rural Development Journal*, 12(4): 41-54.
2. Corbin, J.M. and A. Strauss. 2008. *Basic of qualitative research: techniques and procedure for development grounded theory*. Washington, DC: Sage Publication.
3. Daly, E., M. Pieterse and J. Medhurst. 2011. Evaluating the potential for Green Jobs in the next Multi-annual Financial Framework. London, GHK. <http://www.birdlife.org/eu/pdfs/Green-Jobs.pdf>.
4. Eshraqhi Samani, R., T. Karimi, M. Vahedi and T. Saydeh. 2016. Challenges of rural entrepreneurship in ilam province. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 3(5): 63-57.
5. European Commission. 2014. Green employment initiative: tapping into the job creation potential of the green economy. Brussels, report 446. http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2015-0204_EN.html?redirect.
6. Farzamand, H. and P. Kiannur. 2015. A study of the long-term relationship between economic development, labor and capital in Iran's agricultural sector. *Proceedings of the 2nd National Conference on Necessities of Sustainable Growth and Development*, Islamic Azad University of Arak (In Persian).
7. Godau, R. 2004. MAXQDA: qualitative data analysis software. *Journal Qualitative Research*, 4(1): 66-72.
8. Hassanzadeh, R., N. Allahyari, T. Khosravi, Y. Zaeri and M. Saremi. 2012. Development of an occupational cognitive failure questionnaire (OCFQ): evaluation validity and reliability. *Journal of Iran Occupational Health*. 9(1): 29-40 (In Persian).
9. Herren, H.R., M. Andrea, B. Zhuohua Tan and W. Patrick Binns. 2012. Green jobs for a revitalized food and agriculture sector. Report of Natural Resources Management and Environment Department Food and Agriculture Organization of the United Nations.
10. Leedy, P. and F. Ormrod. 2001. *Practical research: planning and design*. 6th Edition, New Jersey: Pearson Education.
11. Malek Saeedi, H., A. Aiili and K. Rezaei Moghadam. 2009. Factors affecting the knowledge of agricultural experts in iihad-e-agriculture organization of khuzestan province toward organic agriculture. *Journal of Economic Research in Agricultural Development of Iran*, 40(2): 81-91 (In Persian).
12. Mardanshahi, M.M. 2017. Investigating educational needs of citrus gardeners to improve business (case study: sari township). *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 4(7): 20-29.
13. McIntyre, B.D., H.H. Herren, J. Wakhungu and R.T. Watson. 2009. *International assessment of agricultural knowledge, science and technology for Development*. Global Report, Washington, DC: World Bank.
14. Nemes, N. 2009. Comparative analysis of organic and non-Organic farming systems: a critical assessment of farm profitability. Report of Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.
15. Panzan, A. and N. Shiri. 2012. Study of barriers toward Development of Organic Farming. *Journal of Space Economics and Rural Development*, 1(1): 113-126 (In Persian).
16. Paull, J. 2010. From france to the world: the international federation of organic agriculture movement (IFOAM). *Social Research and Policiv*. 1(2): 93-102.
17. Poursaeed, A., R. Eshraei, A. Fathi and M. Sharifirad. 2014. The Knowledge of agricultural ministry experts on organic agriculture. *Health Research Journal*. 9(3): 320-33 (In Persian).
18. Sharifzadeh, M.Sh. 2015. Entrepreneurial sustainable agriculture: in search of a facilitating approach for developing entrepreneurial agro-enterprises. *Promotion of Entrepreneurship in Agriculture Journal*. 1(1): 103-129 (In Persian).
19. Sharma, A.K. 2005. *A handbook of organic farming*. Agrobios, India.
20. Sorouri, R., E. Rashidi and A. Hesari. 2013. Assessing the extent of development of socio-economic structures cities of east azarbaijan province. *Geography Journal*, 10(35): 57-82.
21. Strauss, A. and J. Corbin. 1990. *Basics of qualitative research: grounded theory procedures and techniques*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications.
22. UNEP. 2008. *Green jobs: towards decent work in a sustainable, low-carbon world*. Report of Worldwatch Institute.
23. Yaghoubi, J. and A. Nasserri. 2010. Review of the strategies for protecting organic farming workers in Iran. *The First National Conference on Sustainable Agriculture and Healthy Crop Production*, Isfahan, Iran (In Persian).
24. Yaghoubi, J. and A. Javadi. 2015. Barriers to production of organic crops from viewpoint of agricultural jihad experts. *Journal of Agricultural Science and Sustainable Production*, 24(1): 57-68 (In Persian).

Exploration of Structure of Identification and Prioritize of Green Job for Agriculture and Rangeland Sectors: A Grounded Theory Study

Ladan Razikordmahaleh¹ and Maryam Larijani²

1- PhD Environmental Education, Payame Noor University, Tehran, Iran,
(Corresponding Author: doerazi@gmail.com)

2- Assistant Professor of Environmental Education Sciences, Pyame Noor University, Tehran, Iran

Received: September 13, 2017   Accepted: March 10, 2019

Abstract

Identifying and developing green jobs in the agricultural and rangeland areas can revitalize the rural economy and the environment. Green jobs are considered by policy makers as the main solution to the global crisis in the current economy and environment, and the move towards a more sustainable economy and a society that maintains the environment of current and future generations. The present article aims to identify the intermediate factors and dimensions of green jobs through an interpretative and multifactorial approach. The method of this article is a qualitative and quantitative in the framework of Grounded Theory. Due to the interdisciplinary nature of the matter, a semi-structured interview, in 2017, with 50 experts on environmental experts at the department of environmental protection, municipality, faculty members of the universities, the natural resources and watersheds organization, the Agricultural Jihad and NGOs, the issue of values and actions has served as the main research tool. The samples were selected through purposive sampling and snowball method, and interviews were conducted to the point of theoretical saturation. Findings of data analysis in this three steps show that factors such as the synergy of the Economic, social and environmental dimensions can create green job. The green jobs is influenced by underlying and structural factors.

Keywords: Agriculture and Rangeland, Green Job, Grounded Theory